

УДК 007:304:655

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ І ВАСИЛІАНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО “МІСІОНАР”

Мар’ян Лозинський

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

У науковій статті розглянуто передумови створення та етапи становлення релігійного книговидання на початку ХХ ст. Автор з’ясував і науково довів великий вклад у розвиток василіанського видавництва митрополита Андрея Шептицького.

Ключові слова: беатифікація, василіанське видавництво, Добромільська реформа, митрополит Андрей Шептицький, ігумен, протоігумен, митрополичий престол.

У своєму вступному слові до першого тому митрополита Андрея Шептицького “Пастирські читання” Богдан Дзюрах, єпископ-помічник Київської архієпархії зазначає, що “... найважливішим полем апостольської діяльності Митрополита був його “апостолят пера”: численні монографічні праці, десятки послань, декретів і листів... — всі ці писання стали живим символом Митрополита Андрея Шептицького, яке, переживши його зовнішню діяльність, зберегло для нас свідцтво величч Духа та глибини думки найбільшого пастиря в історії УГКЦ” [1].

Багатолітній постулятор у справі беатифікації і канонізації слуги Божого Андрея Шептицького єпископ Михаїл Гринчишин, ЧНІ, апостольський екзарх українців у Франції, Швейцарії та країн Бенілюксу у зазначеному виданні наголошує, що “митрополит писав багато. Це дуже продуктивний духовний письменник. Писав — бо були об’єктивні зовнішні потреби: навчати народ, спостерігати перед небезпекою, заохочувати до навернення, до оздоровлення серця” [2].

Варто зазначити, що Митрополит Андрей Шептицький був не тільки геніальним письменником, а й найпомітнішою особою у ХХ столітті в церковному, суспільному, громадському, культурному житті українського народу, зокрема, своєї рідної УГКЦ. Митрополит Андрей мав свою думку про сутність християнського патріотизму: “Християнський патріотизм не проявляється і не може проявлятися в нас ніякою політикою, та не може містити в собі ніякої ненависті до наших братів іншого народу” [3].

Постать митрополита Андрея Шептицького до кінця не з’ясована у застосуванні та побудові василіанського видавництва, яке бере свій початок у 1892 р. з появою першого молитовника під назвою “Гостинець”. Перше василі-

янське видавництво під назвою “видавництво побожних книжок Чину Святого Василя Великого у Жовкві” було офіційно зареєстровано у травні 1898 року. Першим виданням, яке з’явилося вже під титулом новоствореного видавництва отців Василян був часопис “Місіонар” — апостол українського народу.

Василянське періодичне видання (його повна назва “Місіонар Пресвятого Ісусового Серця”) вийшло у світ завдяки старанням тодішнього ігумена Онуфрійського монастиря у Львові Андрея Шептицького. У статті “Душпастирська діяльність реформованих василян” головний редактор відродженого в теперішній час “Місіонера” василянин Йосафат Воротняк зазначив, що заснування часопису “Місіонар Пресвятого Ісусового Серця” стало вагомим ділом, яке дало поштовх і підтримку всієї душпастирської діяльності реформованого Василянського Чину [4].

Сьогодні очевидним і незаперечним є твердження, до якого приходять науковці, історики, релігієзнавці, що задум Андрея Шептицького щодо “Місіонара” був досить успішним і став величезною подією у церковно-релігійному житті краю. Збережені в архівах документи, а подекуди старенькі і пожовтілі сторінки цього журналу з періоду 30-х років ХХ ст. в українських родинах переповідають тогочасні події життя і діяльності нашої Церкви і нашого народу.

Початок співпраці Андрея Шептицького припадає на 1897 р., коли він був настоятелем монастиря отців-Василян у Львові і підтримував товариські зв’язки зі жовківськими василянами, яких добре знав по Добромільській реформі. Особливе порозуміння у справі поширення релігійної книжки майбутній галицький митрополит мав з ігуменом Жовківського монастиря о. Мелетієм Лончиною, який належав до першої хвилі нових василянських місіонерів. Крім того, о. Мелетій Лончина був талановитим перекладачем західної католицької літератури та одним з перших найкращих василянських церковних композиторів. Наголосимо, що значною заслугою протоігумена Галицької провінції о. Клима Сарницького (завдяки йому Василянський Чин зумів зберегтися від загрози, провівши Добромільську реформу у 1882 р.) та ігумена жовківського монастиря о. Кипріяна Козловського було відкриття у 1895 р. друкарні уславленого в недалекому майбутньому Видавництва Чину св. Василя Великого. Ці факти остаточно вплинули на Андрея Шептицького щодо співпраці у видавничій діяльності. Варто також зазначити, що видатний у церковній ієрархії рід Шептицьких дав чимало відомих діячів релігійного книговидавництва. Зокрема, у 1620 р. Олександр Шептицький заснував в Угерцях відому друкарню, а Варлаам Шептицький у 1668 р. в Уневі створив друкарню, яку пізніше було продано до Почаївського василянського монастиря. Значну увагу приділяв видавничо-друкарській справі Львівський єпископ, а пізніше, 1729 року, митрополит Київський Анастасій Шептицький, який упродовж чотирнадцяти років управління Львівською єпархією не тільки захищав українців від латинізації, а й заснував греко-католицьке мирянське братство святого Юра у Львові, а найголовніше — займався видавничою справою, друкуючи нотові виправлені богослужбові книги [5].

Отже, родинне походження Андрея Шептицького цілком справедливо зробило свідомий вибір майбутнього митрополита на розбудову основ василянського видавництва, яке набуло світової слави на початку ХХ століття.

Маємо задокументований факт про те, що 29 квітня 1897 року ігумен Андрей Шептицький приїхав до василянського монастиря у Жовкві й привіз

рукопис першого числа заснованого ним релігійного журналу “Місіонар”. Після перговорів з ігуменом о. М. Лончиною, управителем друкарні о. Н. Боклащуком і друкарем братом Бідолахою було домовлено про постійне друкування двічі на місяць цього василіянського часопису, який дуже швидко набув великої популярності серед народу і сягнув рекордного на той час накладу — 20 тис. примірників [6].

Редактором, за наполяганням Андрея Шептицького, став науковець і публіцист о. Платонід Філяс. Майбутній митрополит прагнув, щоб кожна українська родина мала можливість читати і пізнавати, за визначенням отця-редактора, Боже послання [7].

Наголосимо, що створення постійної редакції “Місіонера” відіграло дуже важливу роль у становленні та розбудові василіянського видавництва. Високоповажний ерудит, доктор богослов'я і права, член австрійського парламенту, віце-маршалок Галицького сейму митрополит Андрей Шептицький, який почував себе “з діда-прадіда Русином” [8], присвятив усе своє життя духовенству й українському народу, дбаючи про друковане святе Боже слово.

Варто зазначити, що становлення василіянського релігійного книговидання відбувалося на тлі бурхливого піднесення українського руху на всіх ділянках громадянсько-політичного і релігійного життя в Галичині. Зокрема, це НТШ (1893), “Рідна школа” (1881), страхові та кооперативні об'єднання “Віра” (1894), “Дністер” (1895), спортивні “Сокіл” (1894) і “Січ” (1900), а також утворення політичних партій, які сприяли піднесенню національного руху в нашому краю. Тодішній василіянський провід, до якого належав і Андрей Шептицький, був знайомий з провідниками цих об'єднань, а жовківська друкарня стала тим місцем, де друкувалися їхні замовлення.

Причетність Андрея Шептицького до василіянського видавництва посилюється навіть тоді, коли він 17 вересня 1899 року з рук митрополита Юліана Сас-Куїловського у Львові прийняв єпископські свячення. До речі, “Місіонар” ще 15 березня цього ж року повідомив про номінацію свого покровителя на Єпископа Станіславського, і з великою радістю опублікував у жовтні 1899 року один з перших пасторських листів — Послання нового єпископа до вірних. Варто наголосити, що цей лист-послання мав соціальний розділ, присвячений розвитку просвіти і був актуальним для народу, бо, коли читаємо ці слова-думки українського Мойсея, переконуємося у їхній актуальності й потребі для нашого народу і сьогодні.

“Закладайте, браття мої, по селах читальні, захорони для дітей, дбайте осе, щоби діти ходили до школи”... [9]

Відчувається, що з приходом у 1900 році на митрополичий престол Києво-Галицький Владика Андрея Шептицького з'являється Божий Посланець, який намагається служити і Церкві, й Україні. Майже 44 роки свого душпастирства великий Митрополит працював для духовного і національного відродження України. Патріарх і кардинал Йосиф Сліпий стверджував, що “пальма першості в державно-творчих значеннях української нації належить Андрееві Шептицькому” [10].

З позиції нинішнього дня, маючи доступ до опублікованих джерел, переконуємося, що митрополит ніколи не розлучався з “апостолятом пера” і досить часто надсилав свої пасторські послання до редакції видавництва у Жовкві. Маємо різні підрахунки друків Андрея Шептицького, зокрема до 1920 року

проф. Я. Заборовський називає цифру 59, однак деякі дослідники стверджують, що їх мало бути до 200 найменувань [11].

За нашими підрахунками перший том пасторських послань, про який вже йшлося, налічує сорок позицій послань митрополита Андрея Шептицького з 1899 по 1914 рік, і характерно, що всі вони вийшли у світ у видавництві отців василіян у Жовкві. Характерною ознакою цих послань була доступна українська мова, яка доносила не лише здорову богословську думку, але також і глибокі філософські вчення. Очевидним є те, що митрополит ставив на перше місце дотримання християнської моралі в житті кожної людини, закликав молодь згуртуватися в обороні своєї віри й свого народу. Літературні прикмети послань Андрея Шептицького, як зазначав Іван Франко у своїй статті “Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм”, від самого вступлення на єпископство почав призвичаювати нас до інших форм, іншого характеру, який панує в його посланнях. Замість заплісної псевдоцерковщини, якою промовляли попередники, він пише свої листи чистою галицько-русинською народною мовою, а подекуди, приміром, у посланні до гуцулів, не цурається промовляти навіть діалектом — річ досі нечувана у наших церковних достойників [12].

Безумовно, тісна співпраця видавництва з митрополитом Андрієм Шептицьким сприяла зростанню популярності василіянської друкарні та розвитку релігійного книговидавництва. Митрополит став головним замовником та опікуном василіянського видавництва у Жовкві. Тут він видав свої численні пасторські листи-послання, які вийшли у 1901 р. під назвою “О Церкві”, “До руської інтелігенції”, “О покаянію”, “О ювілею”, “Питомцях духовної семінарії у Львові”, “Правди Віри”, “Пояснення обрядів при посвященню церкви” тощо. Варто зазначити, що, відвідуючи Жовкву з візитацією, митрополит Андрей завжди зупинявся у монастирі отців василіян і мав тривалі розмови про стан справ у видавництві і друкарні. Одного разу запросив у Святоюрські палати організатора друкарського виробництва брата Германа Бідолаху і розпитував його про друкарські справи та нові замовлення видавництву василіян. Зокрема, він передав до складання “Шематизм Львівської єпархії” і слушно порадив не розсилати набір після видруку, щоб наступного року лише внести зміни. Також за сприяння митрополита в одній з австрійських фірм було придбано понад 1 тону різних шрифтів і прикрас, які були використані для друку шематизмів. Цікавим є той факт взаємин видавництва і митрополита, що за його порадою Станіславська єпископська консисторія замовила отцям василіянам видрук щорічних шематизмів своєї єпархії, а Австрійський єпископат передав друкарні до друку річник катехизму своєї єпархії [13].

Відданістю василіянському видавництву, зростанню його авторитету та захисту його інтересів та прав, особливо у часи польсько-української війни, коли поляки у серпні 1919 року демонтували і вивезли друкарське обладнання до Варшави, відзначався видатний митрополит, єпископ-василіянин Андрей Шептицький. Власне тоді протоігумен П. Філяс, за підтримки митрополита Андрея Шептицького, виїхав до Варшави, де вів перемовини з Папським нунцієм А. Ротті та першою особою Речі Посполитої Ю. Пілсудським щодо повернення майна друкарні отців Василіян. Зважаючи на високий авторитет Андрея Шептицького та його зусилля, поляки у жовтні цього ж року повернули все обладнання.

За п'ятдесят років на митрополичому престолі митрополит Андрей Шептицький не тільки виховував для українського народу велику плеяду душпастирів, а й всіляко підтримував релігійне книгодрукування, яке відіграло величезну роль у національно-релігійному житті нашого краю. Постать правдивого Провідника і найкращого Пастиря, який завжди був зі своїм народом як духовний Батько, як Світило Істини — явище надзвичайне і небуденне не тільки в Україні, а й в усій Східній Європі.

1. *Шептицький Андрей*. Пастирські послання 1899-1914 рр. Т. 1. Львів: Видавництво "Артос", 2007. L+1014 с.
2. Там само. С. IX.
3. *Гайова О.* Християнські засади суспільної діяльності митрополита Андрея Шептицького // Київська Церква. 1999. № 4. С. 48.
4. *о. Воротняк Й.* Душпастирська діяльність реформованих василіан. Добромильська реформа і відродження української церкви. Львів: Видавництво "Місіонар", 2003. С. 304.
5. Господь — сила народу свого. Портрети митрополитів Київських і Галицьких. Анастасій Шептицький, Митрополит Київський. Львів: Видавництво Отців Василян "Місіонар", 1996. С. 236.
6. Центральний державний історичний архів у Львові. Ф. 684. Опр. 1. Спр. 1563. Арк. 64.
7. *Цегельський Л.* Митрополит Андрій Шептицький. Львів: Видавництво Отців Василян "Місіонар", 1995. С. 80.
8. *Сопеляк А.* Київська Церква на слов'янському сході // Національна Академія Наук України. Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича. Буенос-Айрес – Львів, 1999. С. 232.
9. *Шептицький А.* Пастирські послання 1899-1914 рр. Т.1. Документ № 1. Львів: Видавництво "Артос", 2007. С. 12.
10. *Чайковський М.* Сучасне і майбутнє України: Думки і візії Митрополита Андрея Шептицького // Київська Церква: альманах християнської думки. 2000. № 1. С. 44.
11. *Заборовський Я.* Митрополит Андрей Шептицький. Львів, 1995. С. 17.
12. *Франко І.* Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм. Уваги над пастирським посланієм Митрополита А.Шептицького "О квестії соціальній" // Пасторські послання 1899-1914 рр. Т. 1. Львів: Видавництво "Артос", 2007. С. 837.
13. Центральний державний історичний архів у Львові. Ф. 648. Оп. 1 спр. 1563. Ар. V. 121.
14. Центральний державний історичний архів у Львові. Ф. 358. Оп. 1 спр. 11. Ар. 23.

**METROPOLITAN ANDRIY SHEPTYTSKY
AND BASILIAN PUBLISHING “MISIONAR”****Marian Lozynsky**Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
Tel. office: (032) 239-47-75**E-mail:** journft@franko.lviv.ua

The article observes the creation conditions and the stages of religious bookprinting in the early XX century. The author discovered and scientifically proved a major contribution of Metropolitan Andrey Sheptytsky to the development of the Basilian publishing.

Key words: philosophy, publicism, newspaper, mediatization, society, spiritualness, information.

**МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ
И ВАСИЛИАНСКОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО “МИСИОНАР”****Марьян Лозинский**Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина
Тел. оф.: (032) 239-47-75**E-mail:** journft@franko.lviv.ua

В научной статье рассмотрены предпосылки создания и этапы становления религиозного книгоиздания в начале XX в. Автор выяснил и научно доказал большой вклад в развитие василианского издательства митрополита Андрея Шептицкого.

Ключевые слова: беатификация, василианское издательство, добромыльская реформа, митрополит Андрей Шептицкий, игумен, протоигумен, митрополичий престол.

Стаття надійшла до редколегії 30.08.2011

Прийнята до друку 06.11.2011